

Ilmiy amaliy jurnal

№ 7 (9)
2026

YANGI O'ZBEKISTON IQTISODIYOTI

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI
O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI

YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI

7

ISBN 978-9943-5256-3-4

Toshkent – 2026

MUNDARIJA

Umarov A.T. Mintaqalarni barqaror rivojlantirish strategiyasini shakllantirishning konseptual asoslari..... **7**

Хошимов П.З., Эгамназарова Г.Ш. Ўзбекистонда атроф-муҳитни муҳофаза қилишнинг иқтисодий ва ҳуқуқий асослари..... **13**

Raxmatova F.Y. To‘qimachilik sanoatida yashil investitsiyalar va resurs samaradorligini oshirish yo‘nalishlari..... **19**

Ergasheva A.F. Milliy hunarmandchilik brendlarini ilgari surishda raqamli marketing vositalaridan foydalanish..... **22**

Rahimova N.A. Inson resurslarini boshqarishda Big Data va HR analitikaning samarodorlikka ta’siri..... **25**

Эгамназарова Г.Ш. Аҳоли ўсишининг CO_2 эмиссияси, ресурслар истеъмоли ва уларнинг иқтисодий барқарорликка таъсири..... **28**

Хасанов У.Ю. Кибержиноят рискларини бошқариш амалиётининг концептуал асосларининг ривожланиши..... **33**

Алимухамедов Ш.Р. Божхона тўловларини ундиришда божхона қийматини аниқлашнинг ўрни..... **38**

Сапаров И.Х. Маҳаллий бюджетлар харажатлари ижросининг самарадорлигини ошириш масалалари (Тошкент вилояти мисолида)..... **43**

Shaydulov Sh.Sh. Surxondaryo viloyatida elektron tijorat rivojlanishiga ta‘sir etuvchi omillar tahlili **57**

Abdulxakimov Z.T. Dunyo zargarlik sanoatini rivojlanishining bugunki kundagi xolati..... **60**

Ibragimova G.S. Ta’lim sifatini oshirishda boshqaruv tizimining iqtisodiy samaradorligini rivojlantirish..... **65**

Davronova N., Abdulxakimov Z.T. Kaydzen konsepsiyasining nazariy va uslubiy asoslari..... **69**

Isaqov A.T. Fermer xo‘jaliklarida agroresurslardan foydalanish samaradorligini oshirish istiqbollarini prognozlash..... **73**

Berdimurodov U.S. Agrosanoat majmuasida klaster tizimini tashkil etish va rivojlantirishning iqtisodiy mexanizmlari..... **76**

Хусанбоева Т.М. Цели и задачи преподавания экономических дисциплин в системе высшего образования..... **82**

Alimov N.H. Global adolat kodeksi va global adolat reytingini (indeksini) joriy qilish yo‘llari..... **86**

Umurzaqova I.S. “Investitsiyalar taqsimoti va samaradorlik paradoksi: O‘zbekiston tarmoqlari misolida stoxastik chegara (SFA) va kvadrant tahlili”..... **92**

Safarova Y.A. Iqtisodiy o‘sishning infratuzilmaviy omillarining ta’sir mexanizmlarini baholash.... **101**

Eshqulova N.N. Mamlakat makroiqtisodiy barqarorligini ta’minlashda eksport va importning geografik diversifikatsiyasining ahamiyati..... **108**

Nabiyev A.K. O‘zbekistonda raqobatchilik muhitini shakllantirish va monopoliyaga qarshi qonunchilik..... **115**

Ketmanov A.M. Kichik biznesni moliyaviy resurslarni shakllantirish yo‘nalishlari..... **121**

Мурадов Б.А. Жаҳон мамлакатларида темир йўл транспортини инновацион ривожлантириш тажрибаси..... **125**

Jo‘rayeva M.Z. O‘zbekiston mintaqalarida yashil investitsiyalar va barqaror rivojlanish o‘rtasidagi bog‘liqlik tahlili..... **131**

Qodirov H.M. Adir hududi ekotizimlarini boshqarishda intensiv sug‘orish tizimini joriy etish..... **136**

Jo‘rayeva M.A. Kichik biznes subyektlariga jalb etilgan investitsiyalarni raqobatbardoshlik transmissiya mexanizmi va uni baholash uslubiyoti (Andijon viloyati misolida)..... **143**
Muhsinova F.A. Raqamli texnologiyalarning inson resurslarini boshqarishdagi o‘rni va innovatsion yondashuvning nazariy jihatlari..... **151**
Kamoldinova N.A. Kichik biznesda ayollar bandligining ahamiyati..... **157**
Xamrayeva S.I. Raqamli iqtisodiyot sharoitida xalqaro savdoning transformatsiyasi va iqtisodiy rivojlanishga ta’siri..... **161**
Dadaboyeva M.M. Andijon viloyatida kichik biznes eksportining hozirgi holati va rivojlanish tendensiyalari..... **166**
Xakkulov A.U. Tijorat banklarida foiz risklarini baholashning nazariy va metodologik asoslari..... **171**
Allasheva N.A. Zamonaviy globallashuv sharoitida moliyaviy risklar va ularni boshqarish strategiyalari..... **179**
Atoyev N.R. Yangi industrial mamalakatlar: Chili va Singapur modeli tahlili va ularni O‘zbekistonda qo‘llash imkoniyatlari..... **182**
Yangiboev R.B. O‘zbekiston bank tizimi likvidliligiga ta’sir etuvchi omillarining empirik tahlili.... **190**
Nazarov J.R. Yashil iqtisodiyot: O‘zbekistonning barqaror kelajagiga yo‘l..... **198**
Qo‘zieva N.N. Tijorat banklarida mijozlar bazasini shakllantirishning nazariy asoslari..... **202**
Wang Jiahao Исследование по вопросам совместного развития индустрии электронной коммерции между Пекином и Ташкентом в рамках «Цифрового Шелкового пути»..... **207**
Qurbanov U.E. O‘zbekiston Respublikasi hududlari kesimida aholi daromadlarining iqtisodiy tahlili..... **216**
Abduvaxidova N.A. O‘zbekistonda barqaror turizmni rivojlantirishda raqamli texnologiyalar va innovatsion yondashuvlar..... **221**
Murodov O.U. Sanoat korxonalarida resurslardan samarali foydalanish jarayoniga ta’sir etuvchi omillar..... **225**
Xasanov S.Q. “To‘qimachilik sanoati korxonalari raqobatbardoshligini oshirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlari..... **229**
Kabilov O.X. Paxta va g‘alla urug‘liklarini tayyorlovchi korxonalar faoliyatiga ta’sir etuvchi omillar **234**
Pirmanov O.B. Oliy ta’lim tizimi raqamli ekotizimini shakllantirishdagi tizimli muammolar va boshqaruvdagi uzilishlar tahlili..... **238**

UDK: 336.71

ZAMONAVIY GLOBALLASHUV SHAROITIDA MOLIYAVIY RISKLAR VA ULARNI BOSHQARISH STRATEGIYALARI

ФИНАНСОВЫЕ РИСКИ И СТРАТЕГИИ УПРАВЛЕНИЯ ИМИ В УСЛОВИЯХ СОВРЕМЕННОЙ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

FINANCIAL RISKS AND STRATEGIES FOR THEIR MANAGEMENT IN THE CONDITIONS OF MODERN GLOBALISATION

Allasheva Nargiza Aralbayevna
Berdaq nomidagi Qoraqalpoq davlat universiteti mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya

Ushbu maqolada zamonaviy globallashuv va raqamlashtirish sharoitida iqtisodiy tizimlarda yuzaga kelayotgan moliyaviy risklarning tabiati, ularning turlari va transformatsiyalashuv xususiyatlari tadqiq etilgan. Transmilliy korporatsiyalar, xalqaro moliya bozorlari va integratsiya jarayonlarining milliy iqtisodiyotlarga ta’siri sharoitida moliyaviy barqarorlikni ta’minlash masalalari tahlil qilingan. Shuningdek, maqolada zamonaviy risk-menejment modellarini takomillashtirish va moliyaviy inqirozlarning oldini olish bo‘yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: globallashuv, moliyaviy risk, risk-menejment, likvidlik riski, valyuta riski, raqamli iqtisodiyot, diversifikatsiya, moliya bozori, tizimli risk.

В данной статье исследуется характер финансовых рисков, их виды и особенности трансформации, происходящих в экономических системах в условиях современной глобализации и цифровизации. Проанализированы вопросы обеспечения финансовой устойчивости в условиях влияния транснациональных корпораций, международных финансовых рынков и интеграционных процессов на национальные экономики. Также в статье разработаны практические рекомендации по совершенствованию современных моделей управления рисками и предупреждению финансовых кризисов.

Ключевые слова: глобализация, финансовый риск, управление рисками, риск ликвидности, валютный риск, цифровая экономика, диверсификация, финансовый рынок, системный риск.

This article explores the nature of financial risks, their types and transformational characteristics that arise in economic systems in the context of modern globalization and digitization. Issues of ensuring financial stability in the context of the impact of transnational corporations, international financial markets and integration processes on national economies have been analyzed. The article also developed practical recommendations for improving modern risk management models and preventing financial crises.

Key words: globalization, financial risk, risk management, liquidity risk, currency risk, digital economy, diversification, financial market, systemic risk

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentimizning 2024-yil 30-oktyabrdagi “Davlat-xususiy sheriklik sohasini yanada takomillashtirish hamda kompleks tizimlashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-720-son qarori qabul qilingan[1]. Mazkur qarorda qurilish, ishga tushirish va moliyalashtirish bilan bog‘liq moliyaviy xatarlarni aniq baholash va taqsimlash mexanizmlari ham da 2025-yil 27-noyabrdagi "O‘zbekistonda moliyaviy texnologiyalar sohasini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida"gi PQ-359-son qarorida[2] to‘lovlar xavfsizligi va barqarorligini oshirish, milliy valyutadagi to‘lovlarning Markaziy bank orqali xavfsiz o‘tishini ta’minlash hamda "Ochiq banking" (Open banking) tizimida xavfsiz ma’lumot almashinuvini yo‘lga qo‘yishni nazarda tutadi.

XXI asr iqtisodiyotining eng xarakterli xususiyati — bu globallashuv jarayonlarining chuqurlashishi va milliy moliya tizimlarining xalqaro moliya bozori bilan uzviy bog‘liqligidir. Globallashuv bir tomondan investitsiya oqimlarining erkin harakatlanishi, xalqaro savdo hajmining oshishi va innovatsion moliyaviy texnologiyalarning rivojlanishiga xizmat qilsa, ikkinchi tomondan, milliy iqtisodiyotlarning tashqi shoklarga va moliyaviy inqirozlarga ta’sirchanligini keskin oshirdi.

Zamonaviy sharoitda moliya institutlari va xo‘jalik yurituvchi subyektlar faqatgina ichki bozor omillari bilan emas, balki xalqaro valyuta kurslarining tebranishi, geosiyosiy mojarolar, transmilliy zanjirlardagi uzilishlar va global foiz stavkalarining o‘zgarishi kabi ko‘plab tashqi risklar bilan to‘qnash kelmoqda. Shu sababli, zamonaviy globallashuv sharoitida moliyaviy risklarni klassifikatsiya qilish, ularni baholash va samarali boshqarish strategiyalarini ishlab chiqish iqtisodiyot fanining eng dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi.Globallashuv an’anaviy moliyaviy risklarning tabiatini o‘zgartirib, ularni yanada murakkab va o‘zaro bog‘liq (tizimli) holatga keltirdi. Bugungi kunda moliya tizimida eng ko‘p kuzatiladigan va global xarakterga ega bo‘lgan risklarni quyidagicha guruhlash mumkin: Tizimli (Sistematik) risk- bitta moliya instituti yoki muayyan davlat bozoridagi inqirozning zanjir reaksiyasi (domino effekti) orqali butun jahon moliya tizimiga tarqalish xavfi. Bunga 2008-yilgi global moliyaviy inqiroz yoki yaqin yillardagi yirik xalqaro banklarning likvidlik muammolarini misol keltirish mumkin. Valyuta va foiz stavkalari risklari-xalqaro valyuta fondlari va yetakchi markaziy banklar (masalan, AQSh Federal rezerv tizimi — FED, Yevropa markaziy banki) tomonidan foiz stavkalarining o‘zgartirilishi rivojlanayotgan davlatlardan kapitalning chiqib ketishiga va milliy valyutalarning qadrsizlanishiga (devalvatsiya) olib keladi. Geopolitik va suveren risklar-xalqaro siyosiy ziddiyatlar, savdo urushlari, iqtisodiy sanksiyalar va xalqaro logistika yo‘laklarining bloklanishi korxonalarning moliyaviy barqarorligiga bevosita ta’sir o‘tkazmoqda. Kiber-risklar va raqamli moliya risklari-moliya sohasining raqamlashishi (FinTech, kriptovalyutalar, blokcheyn) yangi turdagi risklarni yuzaga keltirdi. Kiberhujumlar, tizimli nosozliklar va raqamli aktivlarning yuqori darajadagi volatilligi (o‘zgaruvchanligi) zamonaviy risk-menejment oldiga yangi talablarni qo‘ymoqda. Zamonaviy moliya ilm-fanida risklarni baholash uchun ham miqdoriy (quantitative), ham sifat (qualitative) usullaridan keng foydalaniladi. Globallashuv sharoitida oddiy statistik hisob-kitoblar har doim ham kutilgan natijani bermasligi mumkin, chunki iqtisodiy jarayonlar chiziqli bo‘lmagan (non-linear) xarakterga ega.

Bugungi kunda eng ommalashgan modellar quyidagilardir:

Birinchidan:value at Risk (VaR) modeli hisoblanib muayyan vaqt oralig‘ida va berilgan ishonch darajasida (masalan, 95% yoki 99%) portfelning ko‘rishi mumkin bo‘lgan maksimal zararni hisoblaydi.Ikkinchidan: stress-test sinovlari (Stress Testing): Iqtisodiyotda gipotetik inqirozli vaziyatlar (masalan, yalpi ichki mahsulotning keskin pasayishi, milliy valyuta kursining 30% ga tushishi) sun’iy ravishda modellashtirishadi va bank yoki korxonaning ushbu sharoitga chidamliligi tekshiriladi.

- Ssenariylar tahlili (Scenario Analysis): Kelajakdagi iqtisodiy tendensiyalarning optimistik, pessimistik va realistik ssenariylari tuzilib, har bir holat uchun moliyaviy natijalar prognoz qilinadi. Globallashuv sharoitida moliyaviy risklarni to‘liq yo‘qotishning imkoni yo‘q, biroq ularning salbiy oqibatlarini minimallashtirish mumkin. Buning uchun quyidagi strategik yo‘nalishlarni amalga oshirish lozim:

-Aktivlarni xalqaro miqyosda diversifikatsiya qilish: Korxonalar va moliya institutlari o‘z mablag‘larini faqat bitta davlat yoki bitta valyutada emas, balki bir-biriga bog‘liq bo‘lmagan turli xil aktivlar, sohalar va valyutalarda taqsimlashlari lozim.

- Xedjirlash (Hedging) mexanizmlaridan foydalanish: Valyuta va tovar bozorlaridagi tebranishlardan himoyalanish uchun hosilaviy moliyaviy vositalar (fyuchers, optsion, svop kontraktlari) dan keng foydalanish zarur.

-Moslashuvchan makroprudensial siyosat: Davlat darajasida Markaziy banklar tomonidan tijorat banklariga qo‘yiladigan kapital monandligi va likvidlik talablarini global iqtisodiy konyunkturaga qarab moslashtirib borish (masalan, Bazel III va IV standartlari).

-Kiberxavfsizlik va FinTech ekotizimini tartibga solish: Raqamli tranzaksiyalar xavfsizligini ta’minlash, sun’iy intellekt texnologiyalarini risklarni avtomatlashtirilgan tarzda aniqlashga yo‘naltirish.

Xulosa qilib aytganimizda zamonaviy globallashuv sharoitida moliyaviy risklar transferi tezlashgan va transchegaraviy xarakter kasb etgan. Milliy iqtisodiyotlarning va alohida xo‘jalik yurituvchi subyektlarning barqarorligi ularning tashqi shoklarga qanchalik tayyor ekanligi va risk-menejment tizimining moslashuvchanligi bilan belgilanadi.

O‘zbekiston Respublikasining jahon iqtisodiy tizimiga integratsiyalashuvi chuqurlashib borayotgan hozirgi davrda (JSTga a’zolik, xalqaro obligatsiyalar chiqarilishi va h.k.), milliy kompaniyalar va banklarimizda xalqaro standartlarga mos keluvchi, zamonaviy axborot texnologiyalariga asoslangan risklarni boshqarish tizimini joriy etish strategik ahamiyatga egadir. Faqatgina proaktiv (oldindan ko‘ra biluvchi) risk-menejment orqali global iqtisodiy beqarorliklar sharoitida barqaror iqtisodiy o‘sishga erishish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentimizning 2024-yil 30-oktyabrdagi “Davlat-xususiy sheriklik sohasini yanada takomillashtirish hamda kompleks tizimlashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-720-son Qarori.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 27-noyabrdagi "O‘zbekistonda moliyaviy texnologiyalar sohasini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida"gi PQ-359-son qarori
3. Hull, John C. (2018). *Risk Management and Financial Institutions*. Wiley Finance Series, 5th Edition.
4. Crouhy, M., Galai, D., & Mark, R. (2014). *The Essentials of Risk Management*. McGraw-Hill Education, 2nd Edition.
5. Vaxabov A.V., Jumanov J.A. (2025). *Xalqaro moliya munosabatlari*. Darslik. Toshkent: "Iqtisod-Moliya".
6. Shodmonov Sh.Sh., G‘ofurov U.U. (2023). *Iqtisodiyot nazariyasi*. Darslik. Toshkent: "Barkamol fayz media".
7. International Monetary Fund (IMF). (2025). *Global Financial Stability Report: Navigating the High-Inflation and Geopolitical Risk Environment*. Washington DC.
8. Basel Committee on Banking Supervision. (2020). *Basel III: International regulatory framework for banks*. Bank for International Settlements (BIS).